

מלחמת תרבות? רבותיי, ההיסטוריה חוזרת!

אמנון הדרי

חסידי לומר שבעניין זה צדק ז'בוטינסקי בהחלט. אין להתעלם מהפונדמנטליסטים אולם, תחת להשיב ברצינות תהומית לכל הגיג גלותי, יש לנקוט בתחבולות שמשון עד כדי ביקור הזדהות עמו במספרות בימי הספירה. שכבר נאמר: "ענה כסיל כאולתו, פן יהיה חכם בעיניו". (משלי כ"ו)

נקבר אלוהים בזאת התורה

אם דחו סאטירות דקות, הרי שהקיצונים התירו לעצמם כל נבזות כלפי ביקורת חזיתית תוקפנית ומתגרה על "קודשי ישראל". ברדיצ'בסקי זכה למנה אחת אפיים בגין דבריו המאלפים, שלהלן: "בלוע בלע רכושו הרוחני של האדם את צורכי העולם והמציאות. קם האדם התורי (התורני), עקר מה שלפניו ולאחרי, פתח את ספר התורה ויאמר: בה אהגה יומם ולילה, עדי יכבו שאר הנרות ועדי ייהפך כל העולם כולו למצווה אחת ולפקודה אחת. נקבר אלוהים בזאת התורה. נקבר העולם בספר; סתם האדם חושיו ויהי לשומר הגוויל גוי שלם מרד בטבע וברדת משה מן ההר, לא קם נביא נגדו לתפוס את הלוחות מידו ולשברם גם הוא ולקרוא לעם תועה בשימון לאמור: שובו אל הטבע, שובו אל אמכם!"

איך הגיבו אפילו הנאורים שבדתיים, קרי אנשי "המזרחי" על תרבות "מתנכרת" כזו? כאשר הרוב הגדול בקונגרס העשירי החליט לכלול פעולה תרבותית וחינוכית כמרכיב מרכזי בעבודה הציונית, עזבו צירי "המזרחי" את האולם בהפגנתיות. הם התנגדו התנגדות נמרצת להחלטת הרוב, כי אין "תרבות" אלא כסות ל"יציאה לתרבות רעה, ו"אין חינוך אלא התעמקות בתורות אליבא דסעדיה גאון. אבל כאשר הקונגרס לא נרעש מעזיבתם והמשיך בדיוניו, הם הסכימו לעסקת טעון: יוקמו שתי רשויות לחינוך ותרבות, דתית לצד החילונית. ואחת לא תתערב בעבודת רעותה, ובערכיה ותכניה. יש כאן תקדים מאלף שהחזיק מעמד מאז 1911 עד לאחרונה. בידינו להתבסס עליו, ולשקוט ולבטוח בחילוניות דמוקרטית, תחת לחשוש מאיומים במלחמת אחים או מניצחון בלתי נמנע של התחרדות שאין לעמוד נגדה.

אירופה, קלטנו מסיפוריהם של מנדלי, ממסעותיהם של ברנר ושל ברדיצ'בסקי, ומשיריהם של ביאליק וטשרניחובסקי. המכנה המשותף לכולם היה שלילת גולה רדיאקלית, ותיעוב ומשטמה לדת ההלכתית. אנשי רוח אלה, שהכירו הוויה זו מקרוב, זיהו בהלכה לא רק ממד אימננטי/תוכי של הגלות אלא גם את התפיסה היוצרת את הגלות. הדתיות הקיצונית יצאה חוצץ נגד כתיבת החופשיים משום שהיא מחללת את זכרונה של יהדות אירופה.

התקפות-הנגד של מלחמת התרבות לא איחרו לבוא. הדתיות הקיצונית יצאה חוצץ נגד "שנת ישראל" אשר לדעתם אפינה את כתיבת ה"חופשיים", למשל, הסאטירות של מנדלי מוכר ספרים על החיים ב"תחום המושב" היו כה נוקבות, עד שמבקרים חדורי אמונות למולדת ה"ידישקייט" דרשו שסיפוריו ימחקו

**הדתיות הקיצונית יצאה חוצץ
נגד כתיבת החופשיים משום
שהיא מחללת את זכרונה של
יהדות אירופה.**

מתכנית הלימודים כי 'הם מחללים את זכרונה הקודש של יהדות אירופה' ומעוותים את הזהות היהודית של התלמידים".

הפונדמנטליסטים מעולם לא חבבו את הסאטירה ואת ההומור, מפני שאינן סרות למרות היהדות הרבנית. אולי זו הסיבה שכבר ב-1926 ז'בוטינסקי, שמצדו לא חיבב קנאים דתיים, כתב את הצוואה (האוטוביוגרפית) הבאה ושם אותה בפי גיבור הרומן "שמשון": "שלשה דברים אצווה את עם ישראל: יאגרו ברזל, ישימו עליהם מלך, וילמדו לצחוק". ללא מאמץ, דבריו מתפרשים כפרפרזה לתורה הציונית: דרישה שיהודי מזרח אירופה ישתלבו בתרבות החומרית מדעית של המודרניזם, יחליפו את שלטון הרבנות בתורת המדינה המתוקנת, ויאמצו את ההומור ככלי זין במלחמת התרבות. כעת, בחלוף ששים שנה למותו, רשאים גם כאלה שאינם נמנים על

בספרה "יהודים חדשים - יהודים ישנים" אניטה שפירא קובעת: "האתוס המנחה של "היהודי החדש" היה אתוס חילוני, מהפכני, שהיה מושתת על מערכת ערכים חדשה, על זיקה בין היהודי לארץ מולדתו ההיסטורית, על נורמות התנהגות חדשות בין יהודים לבין עצמם ובין יהודים לגויים." כשראשוני ביל"ו והעלייה השנייה הגיעו לארץ לפני מאה שנים, כבר ישבו להם יהודים במקומותינו. קומץ פה, מנין שם. אמרו תהילים, חיו מכספי החלוקה וזכו ל"השלמת שכר" מנדבות. לעומתם, העליות הציוניות שרו "אנו באנו ארצה לבנות ולהבנות בה".

מלחמת מאסף הנובעת מיאוש

אין זו אלא הגזמה לטעון שמלחמת אחים באופק. אבל גם כאשר הטענה מופרזת, שוב מרחפת עננת מלחמת תרבות מעל כל מערכת בחירות, וכל דיון ציבורי בשאלת אופייה של הציביליזציה היהודית במדינה. כבר היינו בהיסטוריה הזאת. (היא הפציעה כל-אימת שנציגי הדת הקיצונית חשו שהם עומדים להפסיד מערכה נוספת). ראה מקרה הקונגרס הציוני העשירי.

מלחמה זו הוכרעה כאשר קמה ישות פוליטית-תרבותית-כלכלית-חברתית-ביטחונית של הישוב החדש וממשיכתה, מדינת ישראל.

כעת, נציגי ה"מסורת" מדברים במתק שפתיים על קרוב לבבות, אחדות, צו פיוס, על גשר של "הדברות", כאשר הם מתכוונים לשלטון ההלכה. כאמור, הם רומזים שהחלופה היא מלחמת תרבות או מלחמת אחים, ר"ל.

הם מצדם, חשבו שיש להתכופף עד יעבור זעם. מתוך ייאושם עתה ערב המאה ה"כ"א, כשהם נוכחים לדעת שהמודרנה אינה חולפת, וקלושים הסיכויים למגרה, וכי תבוסותיהם חוזרות על עצמן, החלו שוב להרים ראש.

ההומור ככלי זין במלחמת התרבות

את יחסנו לכעור והנואל שבחיי גלות מזרח